

20 LET CERGE-EI

Společná příloha CERGE-EI a HN ke 20. výročí založení akademického pracoviště

Jan Švejnar, Josef Zieleniec, zakladatelé CERGE-EI

Museli jsme nejdřív vysvětlit, proč je ekonomie věda

★ Rozhovor

Jan Straka
autori@economia.cz

Začali jsme od nuly a nyní řídíme instituci, která představuje elitní postgraduální školu a výzkumné pracoviště, hodnotí zakladatelé 20 let činnosti pražského CERGE-EI. Byli prvními řediteli a na fungování pracoviště dohlíží dosud, Jan Švejnar jako předseda Výkonného a dozorčího výboru a Josef Zieleniec jako jeho člen.

Jak vznikla myšlenka zřídit v Praze americký program pro postgraduální ekonomickou výuku a výzkum?

JOSEF ZIELENIEC: Poprvé jsme se s Janem Švejnařem setkali ve Vídni. To bylo léto 1988. Už začínaly tát politické ledy a mně bylo poprvé dovoleno vycestovat na konferenci za železnou oponu. Již tam jsme s Janem dlouho do noci debatovali o propasti dělení komunistickou ekonomikou, která byla především scholastickou ideologickou disciplínou pro zdůvodňování přednosti komunistického hospodářství, a západní ekonomii hlavního proudu.

Na počátku roku 1989 jsem zorganizoval mezinárodní konferenci v Liblicích u Prahy, kde se poprvé na naší půdě setkali ekonomové z Východu a Západu. Přijel i Jan Švejnar a my jsme mohli v naší de-

batě pokračovat i za účasti dalších kolegů. Když padla železná opona, shodli jsme se okamžitě, že první, co je u nás třeba udělat, je změnit ekonomické vzdělávání. V lednu 1990 jsme s Janem sepsali první verzi projektu CERGE.

JAN ŠVEJNAR: Americký model byl přirozenou volbou, protože podle něj jedou špičková ekonomická pracoviště prakticky na celém světě.

A jak byl tento nápad hned po pádu železné opony přijímán? Vždyť studiu západních ekonomů se věnovala jen okrajová skupinka nadšenců.

JŠ: To asi nejlépe vysvětlí naše první setkání s tehdy nově jmenovaným rektorem Univerzity Karlovy Radimem Paloušem, který se nám podíval do očí a řekl: „Pánové, ale je ekonomie věda?“ Rozesmálo mě to, ale okamžitě jsem si uvědomil vážnost této otázky pro člověka, který v revolučních dnech vedl instituci, která byla v průměru daleko od světové špičky, k níž ji chtěl přiblížit.

Vysvětlil jsem, že moderní ekonomie má silnou teoretickou část a že druhá část je empirická a spočívá v testování hypotéz. Obě části využívají matematiku a statistiku. Oddechl si a oznámil, že právě ruší Ústav marxismu-leninismu a že můžeme dočasně převzít prostory.

JZ: CERGE-EI tak doslova vyrůstalo na troskách marxismu-leninismu. Když jsem na pokyn rektora Palouše přebíral naše první prostory po Ústavu marxismu-leninismu, našel

JAK TO BYLO NA ZAČÁTKU Jan Švejnar a Josef Zieleniec, kteří akademické pracoviště zakládali, se před 20 lety museli potýkat s nedůvěrou části české odborné obce. Pnutí zpočátku vyvolávala i taková samozřejmost jako odměňování vyučujících podle výsledků vědecké práce měřené mezinárodními standardy. FOTO: HN - MARTIN SVOZÍLEK

jsem ve skříni nejenom sošky Marxe a Lenina, ale také busty už tehdy vládnoucími komunisty zavržených Stalina, Gottwalda a dokonce Dzeržinského – zakladatele sovětské tajné politické policie a jedné z nejkravějších postav 20. století.

Prvotní pomoc rektora Palouše byla asi velmi důležitá. Kde jinde jste našli zastání?

JŠ: Ano, Paloušova role byla klíčová, ale na české straně jsme našli

důležitou podporu i u profesora Rudolfa Zahradníka, předsedy Akademie věd. Až do dnešních dnů nám vždy pomáhalo vedení UK a AV ČR. Ze zahraničí to byl v počátku především profesor Richard Quandt, můj učitel na Princetonu, který v devadesátých letech působil jako hlavní poradce Mellonovy nadace pro země bývalého sovětského bloku. Pomáhal nám projekt koncipovat a zajistil první vlnu financování.

JZ: Myslím, že neocenitelné pomoci se nám dostalo a dostává od západní ekonomické vědecké obce. Špičkoví ekonomové jak ze Spojených států, tak ze západní Evropy jezdili do Prahy nejen přednášet, ale mnozí přijali místo v řídicím výboru CERGE-EI. To oni stanovovali standardy vědecké práce a výuky a dohlíželi na jejich naplňování. Tak je tomu dodnes.

Pokračování na str. II

CERGE-EI* – základní fakta:

Společné pracoviště Národohospodářského ústavu Akademie věd ČR a Univerzity Karlovy v Praze.

Zaměřuje se na ekonomický výzkum a doktorské studium.

Patří mezi 6 % nejlepších pracovišť v Evropě.

Výuka probíhá podle modelu amerických univerzit a je v angličtině.

Absolventi získají titul akreditovaný v ČR a USA.

Na kvalitu výuky i výzkumu dohlíží tým významných českých a zahraničních ekonomů.

* Center for Economic Research and Graduate Education – Economics Institute

Ekonomie světové třídy v Praze

CERGE-EI očima guvernéra České národní banky

Miroslav Singer
autori@economia.cz

V roce 1991 bylo v Praze založeno špičkové akademické pracoviště, které pod zkratkou CERGE-EI jako společné pracoviště Univerzity Karlovy a Akademie věd poskytuje ekonomické postgraduální vzdělání a provádí původní ekonomický výzkum. V obou činnostech bylo pracoviště v uplynulých dvou desetiletích mimořádně úspěšné. A nejen to. Ačkoli po pádu komunismu vzniklo v celém postkomunistickém regionu mnoho nových ekonomických center, institutů či fakult, mělo mezi nimi CERGE-EI výjimečné postavení.

Již od svého vzniku se vyznačovalo mezinárodním charakterem. Jeho posluchačům přednášejí renomovaní profesori z předních univerzit, jako například University of Chicago, Princeton University a dalších. Téměř polovinu pedagogů tak tvoří cizinci. A podíl ci-

zinců mezi posluchači je ještě větší, neboť zhruba tři čtvrtiny studentů pocházejí z více než 30 zemí. Ačkoli mají možnost studovat kdekoli v Evropské unii či v USA, jezdí za nejvyšším – doktorským – vzděláním právě do Prahy.

Přiliv mozků

V Evropě se v posledních letech hodně a s obavami mluví o probíhající „odlivu mozků“. CERGE-EI však bylo vždy institucí, která nejen odlivu mozků bránila, ale dokonce zabezpečovala jejich přiliv. Znám řadu českých ekonomů, kteří studovali na západních univerzitách a do ČR se vrátili nebo se chtějí vrátit právě proto, že CERGE-EI nabízí akademické prostředí stejné kvality, na jakou si na Západě zvykli.

Dalším výjimečným rysem pracoviště byly jeho úspěchy v oblasti ekonomického výzkumu. Brzy po svém založení si začalo rychle získávat mezinárodní uznání. Vzhledem k době a místu svého vzniku se výzkum zaměřoval na témata úzce

POHLED GUVERNÉRA ČNB CERGE-EI se stará o přiliv mozků, říká Miroslav Singer. FOTO: HN

související s otázkami transformace někdejší plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. V popředí zájmu tak byla privatizace, mikroekonomické změny v chování podnikové sféry, kapitálové trhy a vývoj trhu práce v průběhu 90. let.

Názory zaznávající z CERGE-EI se v období ekonomické transformace stávaly nepřehlédnutelnou

součástí širších hospodářsko-politických diskusí. Zřejmě nejvíce výzkumníci z CERGE-EI přispěli k poznatkům o vlivu privatizačních a restrukturalizačních metod na výkonnost firem. Je zřejmé, že bez privatizace by ke zvýšení výkonnosti firem nedošlo, a rovněž je zřejmé, že privatizace musí být následována dalšími kroky. To jsou závěry, které mohou dnes znít triviálně právě proto, že i výzkumné práce CERGE-EI přispěly k tomu, že jsou nyní všeobecně přijímány. S dovršováním procesu transformace se proměňovala i témata, jimiž se výzkum v CERGE-EI zabýval. Dnes zahrnují makroekonomické modely s heterogenními agenty, optimální zdanění, vliv rozvoje finančního trhu na výkonnost firem, koordinační problémy v teorii her, experimentální ekonomii, postavení žen na trhu práce, ekonomii kriminality a podobně. Jde o témata, kterými se běžně zabývá výzkum na obdobných pracovištích ve vyspělých ekonomikách.

Pracoval jsem na CERGE-EI ještě v době skromných počátků jeho existence v žižkovském hotelu Olšanka, známém středisku komunistické odborářské elity.

Po svém návratu z USA jsem pak již jako zástupce ředitele CERGE-EI pro výzkum a později jako předseda Nadace CERGE-EI měl možnost sledovat, jak pracoviště dozrává do podoby standardní ekonomické katedry, jakou jsem například zažil během svých studií na univerzitě v Pittsburghu.

Uplatnění absolventů

Poměříme-li kvalitu vědeckých výstupů různými citačními indexy, pak si CERGE-EI stojí mimořádně dobře. Podle žebříčku od profesora Rudolfa Haňky z Cambridge z roku 2007 zaujali prvních sedm míst v české ekonomické obci právě výzkumníci z CERGE-EI. A podle jiného srovnání (od mezinárodní sítě Social Science Research Network) patří CERGE-EI mezi 5 procent nejlepších ekonomických praco-

višť na světě z více než 1200 hodnocených.

Možná ještě lépe než podle akademických žebříčků je možno posoudit úroveň školy pomocí uplatnění jejích absolventů v praxi.

Za dvě desetiletí úspěšně dokončilo svá studia na CERGE-EI přes 300 studentů, přičemž desítky těch zahraničních zůstaly v Praze a našly uplatnění ve finančních institucích a v soukromých firmách.

Jako guvernéř ČNB mohu s uspokojením konstatovat, že v posledním desetiletí se stala nejvýznamnějším zaměstnavatelem čerstvých absolventů CERGE-EI právě centrální banka.

Čeští i zahraniční absolventi nám přinášejí cenné poznatky zejména ze soudobé makroekonomie a monetární ekonomie a již řadu let se významně podílejí na vytváření ekonomického modelu, s jehož pomocí se formuluje naše měnová politika.

Dokončení na straně II

NOVÝ SMĚR S CERGE-EI

Mladá generace ekonomů se s projektem špičkového akadem

Proč je důležité vědět, co se děje v lidské hlavě

Libor Dušek
autori@economia.cz

Ekonomie v posledních dvou až třech desetiletích prodělala výraznou proměnu. Oživila se s psychologií. Plodem této svatby je behaviorální ekonomie – teorie lidského chování, která nevidí člověka jen jako racionálního jedince, jenž vždy dokáže spočítat, co je pro něj nejlepší, a vždy jedná ve svém nejlepším – a poněkud úzce definovaném – osobním zájmu. Naopak se snaží vysvětlit zdokumentované případy, kdy lidé nejednají v souladu s tradičními předpoklady ekonomie: když se dělí o měsíc peněz rovným dílem s lidmi, které neznají a v životě se s nimi nepotkají, přestože by si ho mohli nechat celý. Když ignorují důležité informace. Když nepřemýšlejí, co je pro ně správné, ale jako ovce ve stádu dělají, co všichni ostatní. Psychologie do tohoto manželství přinesla poznatky o tom, co se děje v lidské hlavě. Ekonomie přinesla metody, jak měřit i fenomény typu důvěra, spolupráce, koordinace či nepozornost.

Výzkum propadu trhů

Rozmach této „nové“ ekonomie má co do činění s generační obměnou. Na CERGE-EI ji reprezentuje například Jakub Steiner, vracející se do Česka po působení na Northwestern University. Pomocí teorie her zkoumá problémy koordinace mezi lidmi na obecné úrovni. Jeho teorie se snaží vysvětlit, proč a jak občas dochází k náhlým, lavinovým změnám ve společnosti – panikám na finančních trzích, hromadným výběrům vkladů v bankách či kolapsům totalitních režimů jako před 20 lety v sovětském bloku či nedávno v arabských zemích. Například každý se chce zbavit akcií, pokud očekává, že se jich budou chtít zbavit ostatní. Přitom neví, co ostatní hodlají udělat a co očekávají oni sami. Na druhou stranu jsou očekávání nějak svázána s realitou – každý má nějaký svůj kousek informace o tom, zda akcie jsou doopravdy výnos-

PREZENTACE VÝZKUMU ▶ Michal Bauer zjišťuje, jak válka ovlivňuje sociální chování lidí. FOTO: DAVID BERNARD

né, či ne. Na základě těchto útržků si každý tvoří odhady, jak akcie zřejmě hodnotí i ostatní. S pomocí matematiky se takové odhady dají konzistentně popsat. Zajímavým výsledkem je, že velmi malá změna fundamentální hodnoty akcie stačí ke spuštění laviny výprodejů – a to přesto, že v minulosti série stejných malých změn žádnou lavinu nespustily.

Akciové trhy zkoumá i Filip Matějka, který nedávno dokončil doktorát na Princetonu. Vychází z poznatku, že člověk moderní doby je doslova zavalen informacemi. To množství nelze rozumně vnímat, zpracovat a utřídit, a přitom se musíme na základě přemíry informací nějak rozhodovat. Filip proto rozvíjí teorie založené na předpokladu, že lidé (spotřebitelé, firemní manažeři i finanční analytici) nevěnují novým informacím veškerou pozornost, a často ani nejsou schopni přesně rozpoznat jejich náplň. Racionálně některé informace ignorují, protože se nezdají být tak důležité – jsou

Behaviorální ekonomie nevidí člověka jen jako racionálního jedince, jenž vždy dokáže spočítat, co je pro něj nejlepší, a vždy jedná ve svém nejlepším – a poněkud úzce definovaném – osobním zájmu.

„racionálně nepozorní“. Některé ignorované informace se ale zpětně ukáží jako důležité. Svůj omyl si pak obvykle uvědomí všichni na jednou a se zpožděním a zareagují drastickou změnou nákupního chování či struktury portfolia investic. To může způsobit prudké výkyvy cen akcií. Trhy tak na nejrůznější změny reagují nepřesně a se zpožděním.

Filipova teorie tak například vysvětluje propad akciových trhů v roce 2008, kdy si celý svět uvědomil dlouhodobě rostoucí problém s hypotékami, a vyplývají z ní zajímavé závěry například pro činnost tolik kritizovaných ratingových agentur. Zatímco v normálních časech je vhodné, aby hodnocení rizikosti bylo na hrubé stupnici (AAA, AA+, ...), v časech všeobecné nestability by byla lepší stupnice jemná.

Poznatky o chování lidí

Jaké preference nosí lidé ve své hlavě a co tyto preference ovlivňuje? Se svojí experimentální laborato-

ří tyto problémy zkoumá Michal Bauer při cestování po rozvojových zemích, kde se preference lidí utvářely v nestandardních podmínkách. Získané poznatky nejen odhalují něco z lidské psychologie, ale přispívají i k lepšímu porozumění příčin nerovnosti a chudoby.

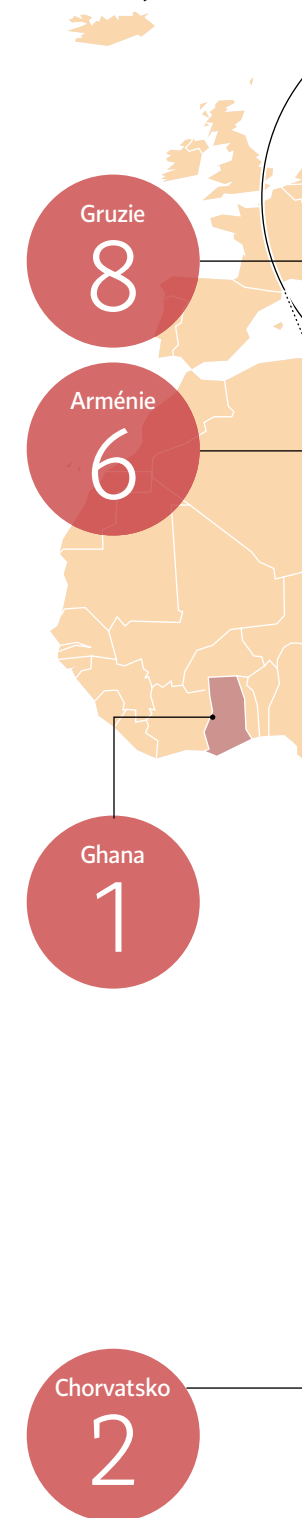
V jednom z projektů se věnuje vztahu mezi vzděláním a trpělivostí (tedy ochotou čekat na budoucí výnosy) ve vesnických oblastech Ugandy. Ochota čekat je klíčovou vlastností pro řadu rozhodnutí jako zda spořit, posílat děti do školy či v případě farmářů investovat do lepších hnojiv. Výzkum ukazuje, že farmáři v těchto chudých oblastech jsou extrémně netrpěliví – relativně k současné spotřebě si budoucích výnosů cení výrazně méně než lidé ve vyspělých zemích. Vyšší počet let ve škole činí ale lidi trpělivějšími. Tyto výsledky tedy podtrhují důležitost vzdělání pro ekonomický rozvoj.

V novějším projektu Michal s týmem spolupracovníků zkoumá, zda prožitek války ovlivňuje sociální chování. Stávají se lidé se zkušeností válečného konfliktu soběčtějšími, nebo naopak jednájí „pro skupinu“? Pomocí experimentálních her se stovkami dětí a dospělých v Gruzii a Sieře Leone ukazuje, že válečná zkušenost v dětství a dospívání vede k větší soudržnosti uvnitř komunity a zároveň k většímu upřednostňování členů vlastní skupiny před členy jiných skupin. Tento efekt se potvrzuje bez ohledu na to, zda od války uplynulo šest měsíců, nebo deset let. Výsledky výzkumu pomáhají osvětlit jevy pozorované v mnoha postkonfliktních společnostech – ať již rychlou poválečnou obnovu, či trvajících nesnášenlivost a cyklické konflikty.

Práce těchto ekonomů z CERGE-EI si našly cestu do předních odborných časopisů včetně American Economic Review. Ukazují, jakým směrem se ubírá ekonomie jako věda, a pomáhají nám lépe pochopit svět, ve kterém žijeme. Možná i proto je obor stále populárnější mezi studenty.

Autor pracuje v CERGE-EI

● Státy, ze kterých studenti pocházejí
● Ostatní státy

Vysvětlovali jsme, že ekonomie je věda

Dokončení ze str. I

Nejednalo se jenom o to, že jsme byli důsledně anglicky mluvící instituci. Tato hrana se obrousila jako první. Jiné nároky na učitele, jiné standardy a jiné postupy výuky doktorandů, odměňování důsledně podle výsledků vědecké práce měřené mezinárodními standardy, to vše vyvolávalo velké napětí.

Dnes už jsou mnohé tyto postupy běžné i na jiných pracovištích, ale v prvních letech fungování CERGE to vyvolávalo pnutí podobné imunologické reakci, kdy organismus odmítá transplantovaný orgán. Valilo se to na nás ze všech stran. Pro zbytek odborné obce byla ze začátku naše instituce problémem. Ale překvapilo mě, jak rychle se s projektem ztotožnili mladí čeští ekonomové.

Proč jste se rozhodli propojit univerzitní program postgraduálního vzdělávání s ústavem Akademie věd?

JZ: Za komunismu bylo normou téměř totální oddělení výzkumu a výuky. Na školách se učilo a výzkum se dělal v Akademii věd. Překryv byl minimální. Přitom zkuš-

KVALITNÍ VÝUKA ▶ Za dvacet let existence dokončilo studia na CERGE-EI přes 300 studentů. Vyučuje se zde stejně jako na prestižních amerických univerzitách. FOTO: DAVID BERNARD

nost zemí s nejlepšími výsledky ve vědě a výuce je přesně opačná. Až na výjimky není dobré výzkumu bez výuky a není dobré výuky bez intenzivní vědecké práce učitelů. **JŠ:** Od počátku jsme CERGE-EI koncipovali jako instituci, která bude mířit na světovou úroveň a bude schopna konkurovat nejlepším ekonomickým katedrám a výzkumným institucím ve světě.

Na to je potřeba minimálně 35 až 40 špičkových ekonomů a značný rozpočet. Naděje na tento rozsah činnosti existovala pouze v propojení CERGE a Národohospodářského ústavu AV ČR. Proto jsem v roce 1992 souhlasil s tím, že se stanu zakládajícím ředitelem Národohospodářského ústavu a obě instituce propojíme. Tak vzniklo CERGE-EI.

Podařilo se vám splnit cíle, které jste si před dvaceti lety dávali?

JZ: Určitě. Stačí se jen podívat na výčet úspěchů pracoviště a jeho vysoké standardy.

JŠ: Akademické pracoviště CERGE-EI zajišťuje, že u nás vyrůstají nové generace ekonomů, kteří již fungují na stejné úrovni jako jejich kolegové z nejlepších zahraničních škol.

Hned po revoluci mě bohužel překvapila nepřipravenost českých institucí náš projekt dostatečně ocenit. Na jednu stranu jsme během devadesátých let let získali ze zahraničních zdrojů okolo dvaceti milionů dolarů (a to byl tehdy ještě kurz 30 i 40 korun za dolar), na druhou stranu ale místní instituce nebyly schopny dlouhodobě podpořit naši vizi nejvyšší kvality. Tento problém bohužel částečně přetrvává dodnes.

Co byste z dnešního pohledu udělali jinak?

JZ: Myslím, že bych se snažil přesvědčit Jana a vedení Univerzity Karlovy, abychom se pustili rovnou do založení ekonomické fakulty. Byl by to možná složitější úkol,

ale na druhé straně celá ekonomie na univerzitě by byla pod jednou střechou. Jednotlivé úrovně studia by se mnohem více vzájemně ovlivňovaly a obohacovaly a ekonomie by měla lepší pozici uvnitř univerzity.

JŠ: Souhlasím. Bylo by to lepší, protože všechna zahraniční špičková pracoviště jsou větší než nynější rozsah CERGE-EI. Na druhou stranu, začali jsme od nuly a nyní řídíme instituci, která představuje elitní postgraduální školu a výzkumné pracoviště. Má prestižní profesorský sbor, který publikuje ve světových odborných časopisech a vyučuje stejně, jako se vyučuje na prestižních amerických univerzitách.

JZ: Ano, na to bychom opravdu neměli zapomínat. Pro mne, který pamatuje začátky této instituce, všechny ty problémy, které se na nás každodenně valily, a improvizaci, která v té době byla základní metodou práce prvního ředitele, je potěšením sledovat samozřejmost chodu zavedené a respektované instituce.

Autor pracuje v CERGE-EI

Ekonomie světové třídy v Praze

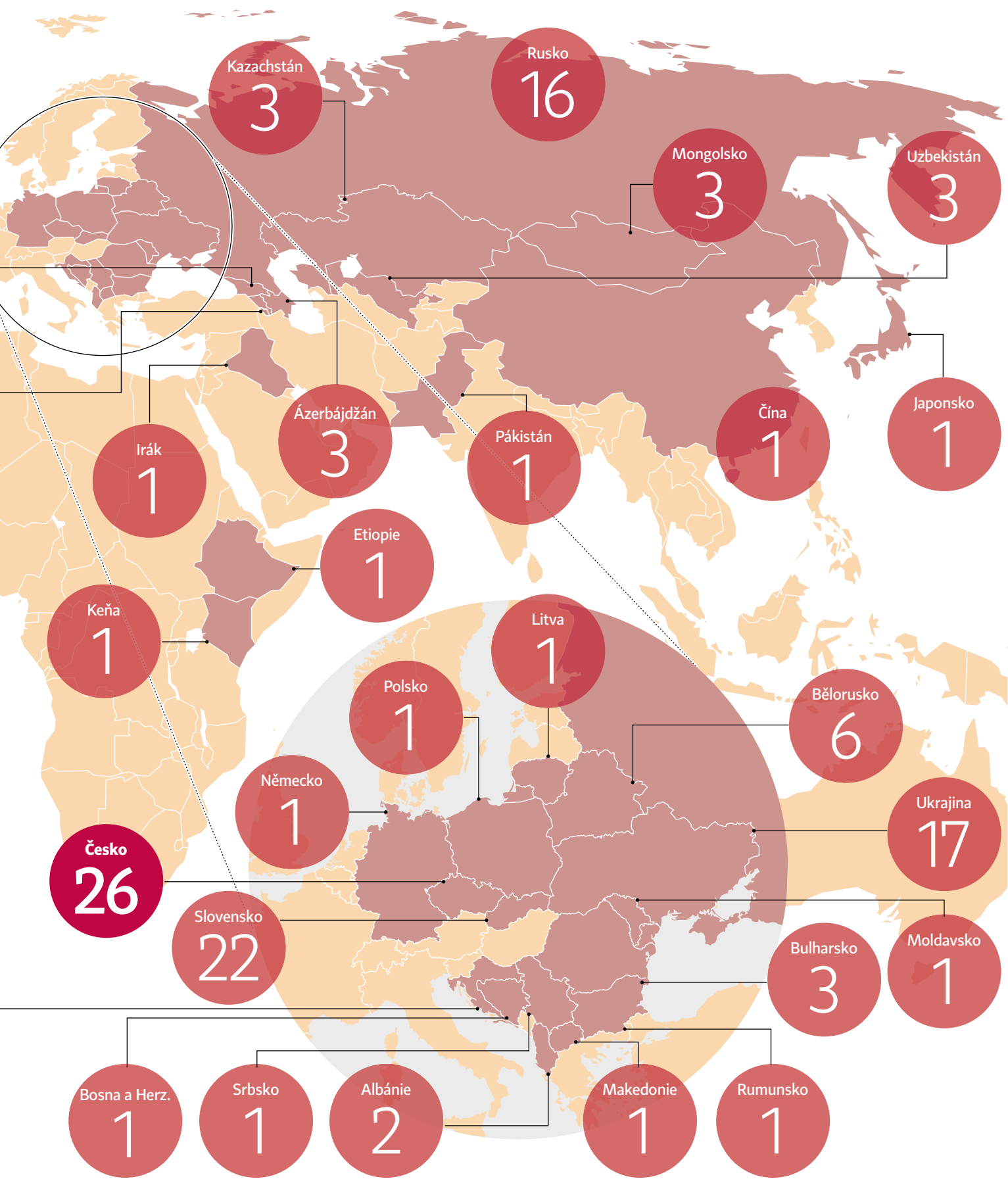
Dokončení ze str. I

Jedna absolventka působila již v dřívější bankovní radě ČNB a mezi členy stávající bankovní rady jsme CERGE-EI prošli dva. Další absolventy najdeme na univerzitách v západní Evropě i v USA, v Evropské centrální bance, v Evropské bance pro obnovu a rozvoj i jinde. Sedm absolventů našlo uplatnění v Mezinárodním měnovém fondu, přičemž u většiny z nich vedla cesta do této instituce přes ČNB. Do svých pozic prošli konkurzy v ostré mezinárodní konkurenci, kde v průměru uspěje jen každý padesátý uchazeč. Široké a často velmi prestižní uplatnění absolventů v domácích i v mezinárodních institucích jednoznačně svědčí o vysoké úrovni výuky, které se jim v Praze dostalo, i o tom, jaký pozitivní, byť obtížně exaktně měřitelný, dopad CERGE-EI v mezinárodním prostředí zanechává.

Před dvaceti lety stála za založením CERGE-EI myšlenka vytvořit v Praze akademickou instituci na vysoké mezinárodní úrovni. Jsem přesvědčen, že tato myšlenka byla beze zbytku naplněna.

nického pracoviště rychle ztotožnila, absolventi nacházejí uplatnění v Evropě i v USA

Odkud jsou mladí lidé, kteří nyní studují CERGE-EI (počty doktorandů z jednotlivých zemí)

Držitelé Nobelovy ceny, kteří přednášeli na CERGE-EI

Nobelova cena udělena v roce		Nobelova cena udělena v roce	
● Prof. Finn E. Kydland	2004	● Prof. James J. Heckman	2000
● Prof. Robert M. Solow	1987	● Prof. Edward C. Prescott	2004
● Prof. Kenneth S. Arrow	1972	● Prof. Vernon L. Smith	2002
● Prof. Gary S. Becker	1992	● Prof. James A. Mirrlees	1996
● Prof. Robert F. Engle III	2003	● Prof. Christopher Pissarides	2010
● Prof. Joseph E. Stiglitz	2001	● Prof. Roger Myerson	2007

(Člen Výkonného a dozorčího výboru CERGE-EI)

Vyučující podle univerzity, na které získali titul PhD

Univerzita	Město	Země	Jména
University of Chicago	Chicago	USA	Radim Boháček, Libor Dušek, Michal Pakoš
Princeton University	Princeton	USA	Filip Matějka
University of Michigan	Ann Arbor	USA	Peter Katuščák
University of Minnesota	Minneapolis	USA	Byeongju Jeong
Washington University	St. Louis	USA	Sergey Slobodyan
University of Houston	Houston	USA	Evžen Kočenda
University of Pittsburgh	Pittsburgh	USA	Štěpán Jurajda, Petr Zemčík
University of Virginia	Charlottesville	USA	Levent Celik
Johns Hopkins University	Baltimore	USA	Alena Bičáková
University College London	Londýn	Velká Británie	Fabio Michelucci
London School of Economics	Londýn	Velká Británie	Evangelia Vourvachaki
Univerzita Karlova	Praha	Česká republika	Michal Bauer, Jan Hanousek
ČVUT	Praha	Česká republika	Michal Kejak
CERGE-EI	Praha	Česká republika	Daniel Münich, Lubomír Lízal, Krešimir Žigic

Vybraní absolventi

Pavlo Blavatsky (PhD 2005)
PROFESOR
EXPERIMENTÁLNÍ
EKONOMIE
NA UNIVERSITÄT
INNSBRUCK

Zkoumá rozhodování jedinců při riziku a nejistotě. Vytváří modely, jak si lidé vybírají mezi riskantními alternativami, když mají nejasné nebo špatně definované preference. Pavlo Blavatsky získal profesuru ve věku 29 let. V nejnovějším žebříčku deníku Handelsblatt byl vyhodnocen jako třetí nejlepší mladý ekonom (do 40 let) působící v německy mluvících zemích.

Michaela Erbenová (PhD 1997)
ZÁSTUPCE ŘEDITELE
ODBORU DOHLEDU NAD
FINANČNÍM TRHEM,
MEZINÁRODNÍ MĚNOVÝ
FOND

V MMF se zabývá posílením bankovního dohledu a krizovým řízením v oblasti finančního sektoru v řadě zemí. Pracovala jako poradkyně předsedy vlády ČR, poté byla členkou bankovní rady České národní banky.

Karel Soukeník (PhD 2001)
VÝKONNÝ ŘEDITEL,
FINANCE,
RAIFFEISENBANK, A.S.

Pracoval v poradenské společnosti McKinsey & Co, poté v Citibank. Od roku 2007 působí v Raiffeisenbank. Při fúzi s eBankou pracoval jako integrační manažer. Od roku 2008 je finančním ředitelem.

Anna Racheva-Sarabian (PhD 2007)
VICEPREZIDENTKA
PORADENSKÉ
SPOLEČNOSTI FIELDMAN,
ROLAPP & ASSOCIATES
(CALIFORNIA, USA)

Poskytuje finanční poradenské služby, např. plány zlepšení dlouhodobého kapitálu, poradenství při swapových transakcích, struktura dluhu nebo transakční management. Pracovala na stovkách transakcí v hodnotě přes 3 miliardy dolarů.

Theodora Paligorova (PhD 2007)
ANALYTIČKA V ODDĚLENÍ
FINANČNÍCH TRHŮ BANK
OF CANADA

V kanadské centrální bance se zaměřuje na finanční trhy, zejména na odměňování vedoucích pracovníků v korporacích. Ve své poslední akademické publikaci analyzovala platy českých manažerek.

Prvotřídní PhD program. To, že CERGE-EI má studenty z tolika různých zemí, jej ve světě činí unikátním.

Joseph E. Stiglitz
Člen Výkonného a dozorčího výboru CERGE-EI

Štěpán Jurajda, ředitel CERGE-EI

Vlády se musí rozhodovat na základě kvalitních analýz

★ Rozhovor

Tomáš Jelínek
autori@economia.cz

Kvalita a legitimita vládnutí je ovlivněna i špatnou situací ve financování sociálních věd, tvrdí Štěpán Jurajda, ředitel CERGE-EI, kde chce ročně studovat na dvě stovky domácích a zahraničních studentů. Do lavic jich nakonec zasednou jen asi tři desítky nejúspěšnějších, aby pod dohledem předních světových ekonomů získali doktorát z ekonomie, který je uznáván nejen v EU, ale i v USA.

Vyjádril jste se, že financování společenských věd je v Česku v porovnání s ostatními obory podfinancované. Při pohledu na některé výsledky práce se někomu může zdát, že se stále s penězi plýtvá...

Bohužel obojí je správné. Na sociální vědy jde menší část rozpočtu než v jiných zemích. Navíc jeho podstatná část končí tam, kde se kvalitního výzkumu dělá málo. To je dáno do jisté míry historicky, jelikož sociální vědy byly desetiletími komunistické doktríny poškozeny nesrovnatelně více než ostatní vědní obory. Ale na dnešním stavu má svůj díl viny i vládní Rada pro výzkum, vývoj a inovace, která na sociální obory aplikovala systém financování, jež zvýhodňuje snadno generované práce bez mezinárodní relevance.

Přítom sociální vědy jsou nesmírně užitečné, mimo jiné i pro kvalitu a legitimitu vládnutí. Absolventi kvalitních sociálněvědních vzdělávacích programů mohou napomáhat našim vládám dělat rozhodnutí založená na kvalitních, nikoliv účelových analýzách. Hospodářská, zdravotní, sociální i vzdělávací politika ovlivňuje život každého z nás. Buď může pomáhat konkrétním lidem, nebo jen bez většího efektu utrácet prostředky daňových poplatníků.

Podfinancování společenských věd u nás potvrdil ve své zprávě i mezinárodní audit, který si v rámci operačních programů zadalo ministerstvo školství.

Jaké jsou hlavní oblasti akademické ekonomie, v níž se CERGE-EI profiluje?

CERGE-EI se v prvním desetiletí své existence zaměřilo především na studium transformace postko-

KDO VYUČUJE NA CERGE-EI? ▶ Hledání výzkumníků a učitelů pro akademické pracoviště CERGE-EI začíná desítkami pohovorů na výroční konferenci Americké ekonomické asociace, říká Štěpán Jurajda. FOTO: DAVID BERNARD

munistických ekonomik. V poslední době jsou ale naši výzkumníci úspěšní v oblastech tak různých, jako je teorie her, experimentální ekonomie, ekonomie práce či vzdělávání nebo naopak monetární ekonomie včetně makroekonomických modelů využívaných centrálními bankami. Vytváříme teoretické modely, které napomáhají pochopení a ovlivňování ekonomických vztahů a mnohé predikce také testujeme empiricky.

To vyžaduje, abyste měli kvalitní výzkumníky a učitele. Jak je v Česku získáváte?

Neziskáváme je přímo v Česku, ale na mezinárodním trhu práce, kde soutěžíme s ostatními zahraničními ústavami a katedrami o ty nejlepší v oborech, které právě potřebujeme obsadit. Je to náročné. Nabízíme sice kvalitní tým spolupracovníků a Prahu jako skvělé město pro život, ale většinu námi oslovených obvykle „uloví“ bohatší školy. Celý proces hledání začne někdy desítkami pohovorů na výroční

konferenci Americké ekonomické asociace. Následují semináře v Praze, a pokud jsou žadatelé o místo dostatečně kvalitní, pak i několik nabídek pozice na CERGE-EI, z kterých, když máme štěstí, se jedna či dvě uchytí.

Letos se nám podařilo najmout našeho bývalého špičkového absolventa Jakuba Steinera, který nejprve pracoval několik let na University of Edinburgh a na Northwestern University, jejíž business škola, kde působil, patří mezi nejlepší na světě.

Kolik lidí se ročně ke studiu hlásí a proč chtějí studovat teoretickou ekonomii zrovna v Praze?

Přihlášek bývá až dvě stě, nicméně do prvního ročníku bereme jen o něco víc než třicet studentů. Ti pochází opravdu z celého světa, především z postkomunistického regionu, a mají často velmi rozdílné zkušenosti. Studenty k nám láká možnost získat nejen doktorát akreditovaný v ČR, a tedy EU, ale zároveň i doktorský diplom plat-

ný v USA. Veškerá výuka probíhá v angličtině, hodně se věnujeme rozvoji schopnosti studentů používat tento jazyk jako prostředek vědecké komunikace. Náš program stále láká i nesmírně talentované mladé lidi. Mnozí z nich se stali renomovanými odborníky. I nositelé Nobelovy ceny, kteří jsou hosty CERGE-EI, si všímají výborné kvality našich studentů.

Chodí k vám jen ekonomové, nebo se hlásí i studenti z jiných oborů?

Jedna typická skupina studentů přichází z matematicko-fyzikálních fakult a pracuje především na rozvoji své ekonomické intuice. Ekonomové většinou potřebují rychle doplňovat svoje technické dovednosti.

Na CERGE-EI studuje a pracuje řada cizinců. Projevuje se to nějak na atmosféře školy?

Atmosféra je vynikající právě díky kombinaci zajímavých lidí z mnoha zemí světa. Když vzpomínám na svá doktorská studia, byl ten-

to aspekt let strávených náročným studiem jedním z nejpříjemnějších. O to víc nás mrzí, jak se ministerstvo vnitra chová k vědcům a studentům našeho výběrového programu, pokud pochází ze zemí mimo Evropskou unii. Jeden náš korejský profesor to před pár lety vzdal a odešel – stačilo „jen“ pár nocí strávených v nesmyslné frontě na cizinecké policii, kde byl i fyzicky ohrožován. Ještě pestřejší je situace od začátku letošního roku, kdy třeba i hostující studenti z amerických univerzit podstupují často zmatečná vízová martyria trávající i 120 a více dní, která by třeba v sousedním Německu či Polsku byla nemyslitelná.

V loňském roce jste založili projekt IDEA. Čemu se věnuje?

Jde o projekt, který je zastřešen Národohospodářským ústavem. To je to EI v našem názvu, které odpovídá anglickému překladu Economics Institute. Ve vyspělých zemích je obvyklé, že kromě jasně politicky profilovaných think

“

Konkurence je stále ostřejší a my nemůžeme zůstat stát na místě.

tanků, které působí i u nás, existují také renomované ideologicky neutrální instituce nabízející věrohodné kvantitativní analýzy hospodářských politik, jak ex ante, tak ex post. Projekt IDEA aspiruje být právě takovým zdrojem užitečných analýz. Pro veřejnou debatu využívá jak akademických výstupů CERGE-EI, tak vlastních analýz. Kvalita reforem prováděných našimi vládami je notoricky nízká a význam projektu IDEA je myslím nesporný. Konečně tři z našich výzkumných pracovníků dnes působí i v poradním orgánu NERV, kde často analýz IDEA využívají.

Když se tolik věnujete reformám, nechystáte se také v příštích letech reformovat i CERGE-EI?

Reformovat ani ne, ale chceme se rozšiřovat. Naše vnitřní pravidla fungování, jako je externí hodnocení práce našich výzkumníků, jsou základem úspěchu, který je třeba zachovat. V porovnání s ekonomickými vědeckými pracovišti, která naleznete v mezinárodních žebříčcích na podobných místech, jako je CERGE-EI, jsme však pracoviště velmi malé. Proto chceme rozšířit nabídku našich vzdělávacích programů i ve spolupráci s jinými institucemi tak, abychom do Prahy přilákali další špičkové ekonomy z celého světa a prospěli tak tomuto regionu.

Konkurence je stále ostřejší a my nemůžeme zůstat stát na místě. Než budeme schopni tomuto cíli dosáhnout a také dále schopni rozvinout aplikované analýzy projektu IDEA, musíme nejprve dokázat přežít nesmyslná pravidla financování sociálních věd, která asi ještě několik let budou finančně motivovat ekonomy k výzkumům malé mezinárodní relevance.

Autor rozhovoru působí v think tanku ISEA

Privatizace nevedla vždy k lepším výsledkům

Lubomír Lízal
autori@economia.cz

Pád komunismu doprovázený kolapsem centrálního plánování a následná ekonomická transformace umožnily ekonomům provést mnoho výzkumů, které by jinak nebyly možné. Důvod je jednoduchý. Zatímco v jiných vědních oborech není problém provést experiment, kdy máme vnější podmínky pod kontrolou a můžeme izolovat jednotlivé vlivy, společenské systémy můžeme jen porovnávat. Ekonomická transformace byla jedinečnou a zásadní změnou systému. Obdobně jako historikové nemáme k dispozici alternativní vývoj za jinak nastavených hospodářských pravidel.

Analýza ekonomické transformace se vyprofilovala do svébytného oboru (Economics of Transition) nejen s novými otázkami, ale i metodologickými postupy. Zkoumání

transformace na počátku narazilo na limity – propast mezi „východními ekonomikami“, kteří znali dobře starý systém centrálních ekonomik se všemi jejich zvláštnostmi, ale ekonomický výzkum znali spíše jen z pohledu dogmat socialismu, a „západními ekonomikami“, kteří zvládali standardní vědecké metodologie a postupy.

Regionální rozdíly v privatizaci CERGE-EI bylo jednou z mála akademických institucí ve střední a východní Evropě, které se rozhodly tuto propast přemostit ne jen „mezinárodní vědeckou spoluprací“, ale hlavně výchovou nové generace ekonomů. Rigorózní výukou ekonomie podle západních standardů brzy vyrostla nová generace akademiků, kteří měli v malíčku jak vědecké metody, tak i specifika postkomunistických zemí. Dovolte mi neúplný a čistě subjektivní výběr výsledků výzkumu, kde CERGE-EI významně přispělo ke

JEDINEČNÁ ZMĚNA ▶ Analýza ekonomické transformace se vyprofilovala do svébytného oboru, upozorňuje člen bankovní rady ČNB Lubomír Lízal. FOTO: HN

znalostem v celosvětovém měřítku. Nejde jen o české zkušenosti, ty jsou pouze malou částí našich nových znalostí.

Patrně nejdůležitějším momentem ekonomické transformace byla

privatizace. Zatímco nutnost privatizace a efektivita soukromého vlastnictví je teoreticky dobře zdůvodněná, praktické postupy i výsledky v jednotlivých zemích byly rozdílné. Privatizace zahraničnickým vlastníkům rychle, často skokově, zvýšila efektivitu podniků prakticky ve všech zemích. Přinesla kapitál, znalosti a vedla k zapojení firem do mezinárodních vazeb. Privatizace domácím vlastníkům ovšem vedla k regionálně velmi rozdílným výsledkům. Pozitivní, avšak pozvolný, efekt měla ve střední Evropě. V Číně, kde je na definitivní hodnocení brzy, má domácí vlastnictví velmi pozitivní dopad. Naproti tomu žádný či dokonce negativní dopad privatizace bývá uváděn ze zemí bývalého Sovětského svazu. Tyto zásadní regionální rozdíly dokumentují jednak nízkou efektivitu kapitálových trhů v počátku transformace, tak i roli makroekonomické stability, podnikatelského rámce a manažerských dovedností.

Na rozdíl od teoretických očekávání a historických zkušeností rozvojových zemí nebyla privatizace v transformačních ekonomikách spojena s poklesem zaměstnanosti v privatizovaných firmách. Bylo tomu naopak, rostoucí privatizované firmy měly často vyšší zaměstnanost než obdobné státní podniky.

Rozpor s politickými postoji

S tím souvisí otázka, jaké jsou příčiny propadu HDP v řádu 20 až 40 procent, který zažily na počátku transformace všechny země, bez ohledu na zvolenou strategii. Šlo skutečně o dopad nevhodných transformačních politik, nebo nám uniká jiný jev? Mým vysvětlením je, že prvotní propad HDP do značné míry ukazuje objem nechtěné komunistické produkce. Liberalizace přinesla okamžitou a obrovskou změnu poptávky po zboží a službách, které neodpovídala zděděná vzdělanostní struktura obyvatel, zaměřená velmi silně na „staré

a tradiční“ profese. Zatímco pokles „staré“ poptávky vedl k propouštění, rychlý růst „nové“ poptávky neměl kdo uspokojit.

Jak ukazuje jiný výzkum kolegů, diametrálně odlišná kvalita nového zboží a služeb byla jen nepatrně zohledněna v oficiálních statistikách inflace. Tak došlo k podhodnocení růstu HDP v dalších letech. Tento rozdíl může být až třetina uvedeného růstu. Dlouhodobě posilování měny podporuje tuto hypotézu.

Ekonomické výzkumy transformace poskytují na tento historický proces jiný pohled, než který nacházíme v politických debatách. Některé závěry jsou neintuitivní, nedají se zhutnit do politických hesel nebo jsou přímo v rozporu s politickými postoji či osobními pocity, „jak to je správné“. Ale právě proto stojí za to jim věnovat pozornost.

Autor je členem bankovní rady ČNB, bývalý ředitel CERGE-EI, kde nyní vyučuje